

UOT 801.81

“OĞUZNAMƏ”LƏRDƏ ŞÜHUDİ KEÇMİŞ ZAMANIN MƏNA XÜSUSİYYƏTLƏRİ

İMAMƏLİYEVƏ GÜNAY SƏRDAR qızı

Sumqayıt Dövlət Universiteti,
gunay.imamaliyeva@gmail.com

Açar sözlər: “Oğuznamə”lər, yazılı abidə, zaman kateqoriyası, keçmiş zaman, şühudi keçmiş zamanın mənə xüsusiyyətləri

Azərbaycan dilçiliyində keçmiş zamanın mənə xüsusiyyətləri ilə bağlı dilçilərin yanaşması müxtəlifdir.

Y.M.Seyidov [12, 331], M.H.Hüseynzadə [5, 170] şühudi keçmiş zamanın üslubi və mənə xüsusiyyətlərinə ümumiyyətlə toxunmayıblar.

“Feilin keçmiş zaman formaları qrammatik mənalar ifadə etməklə bərabər, həm də müxtəlif üslubi funksiyalar da daşıyır. Bu da, bir tərəfdən, bu zaman formalarının funksional üslubun özünəməxsus səciyyəsi, digər tərəfdən, keçmiş zaman formalarının öz aralarında və başqa zaman formaları ilə sinonim münasibətlərinə girmə məqamları və nəhayət, emosional – ekspressiv çalarlar ifadə etmə xüsusiyyəti ilə əlaqədar özünü göstərir” [3, s.93].

Müasir Azərbaycan ədəbi dilinin qrammatikasına həsr olunmuş əsərlərdə feilin keçmiş zaman formalarının qrammatik mənaları ilə üslubi mənə çalarlıqları arasındakı fərqlər izah edilmir. Bu da təbiidir. Çünki hər bir zaman formasının ayrı-ayrılıqda üslubi mənə çalarları haqqında məlumat vermək dərsləyin vəzifəsi deyil. Bu məsələ dilçilik üslubiyyətinin tədqiqat obyektidir.

Zaman formalarını tədqiq edən dilçilər arasında türk dillərində feilin şühudi keçmiş zamanının 5 mənə xüsusiyyətinin olduğunu söyləyən dilçilər daha çoxdur. Belə ki, akademik A.A.Axundov [1, s.51], Z.İ.Budaqova [9, s.323], T.Ə.Əfəndiyeva [3, s.94] Azərbaycan dilində şühudi keçmiş zamanın 5 mənə xüsusiyyətinin, Q.Ş.Kazımov [7, s.228] 4 mənə xüsusiyyətinin olduğunu göstərir. Y.H.Kərimov Azərbaycan və qazax dillərində qəti keçmiş zamanın ifadə etdiyi 5 mənə xüsusiyyətini göstərmişdir [58, s.11-12].

G.F.Əliyeva türk dillərində feilin şühudi keçmiş zamanının 6 semantik-üslubi xüsusiyyətlərini qeyd etmişdir [4, s.166].

İ.D.Vəliyev Azərbaycan dilinin XIV-XIX əsr yazılı abidələrində, N.X.Salehova tatar dilində, R.B.Əskər Mahmud Kaşğarlının “Divanü lüğət-it-türk” əsərində *-di* şəkilçili keçmiş zaman formasının 4 semantik xüsusiyyəti haqqında danışıqlar [4, s.264].

Azərbaycan dilçiliyində feilin keçmiş zaman formalarını tədqiq etmiş professor T.Ə.Əfəndiyeva da şühudi keçmiş zamanın semantik xüsusiyyətlərini ətraflı şərh etmişdir [3, 94]. Müəllif yazır: “Şühudi keçmiş zaman forması keçmişdə baş verən və vahid zaman daxilində fasiləsiz ardıcılıqla bir-birini izləyən, həm də danışanın bilavasitə şahidi olduğu hadisə və hərəkəti qəti şəkildə bildirdiyi üçün müxtəlif üslubi məqsədlərlə əlaqədar yazıçının təhkiyə dilində geniş şəkildə istifadəyə cəlb olunur: bədii əsərin müəllifi bu forma vasitəsilə qələmə aldığı hadisələrin və təbiət mənzərələrinin, personajların zahiri görünüşü və daxili aləminin təsvirinə, hiss-həyəcanı və duyğularının mənalı surətdə ifadəsinə nail ola bilir” [3, 94].

Feilin zaman kateqoriyası bir sıra spesifik mənə xüsusiyyətlərinə malikdir. Tədqiq etdiyimiz “Oğuznamə”lərdə də feilin şühudi keçmiş zamanının mənə xüsusiyyətləri işlənmişdir. Tədqiq olunan mənbələrə əsaslanaraq şühudi keçmiş zamanın 6 mənə xüsusiyyəti olduğunu qeyd edə bilərik:

1) *Qətilik xüsusiyyəti*. Şühudi keçmiş zaman forması hal və hərəkətin keçmişdə qəti icra olunub bitdiyini göstərir. Təsadüfi deyil ki, əksər türk dillərində bu zaman forması qəti keçmiş zaman adlandırılır. Məsələn:

Budur qanun ki, sevdilər sevəni

Könüldən savdılar gözdən savanı [10, s.71]

Xorata xordu, xorata ilə kişi kafir olur [10, s.91].

Göründüyü kimi, buradakı “*xordu*”, “*savdılar*”, “*sevdilər*” feilləri qəti surətdə icra olunmuş hərəkətləri ifadə edir.

Bu mənə xüsusiyyəti “Oğuznamə” ilə yanaşı, “Kitabi-Dədə-Qorqud” abidəsində də işlənmişdir. Aşağıdakı nümunələrə nəzər yetirək:

Bu məhəldə Qalın Oğuz bəgləri yetdi. [8, 48];

Boz oğlan babasının evinə gəldi. [8, s.54];

Beyrək şülən yeməginin üzərinə gəldi. [8, s.72];

Oğlancıqları qarşı gəldi, oxşamadı. [8, s.128, 136].

Buradakı “*yetdi*”, “*gəldi*”, “*oxşamadı*” feilləri qəti surətdə icra olunmuş hərəkətləri ifadə edir. Müqayisə üçün indi də Ə.Bahadır xanın “Şəcərei-Tərakimə” əsərində işlənən qətilik mənə xüsusiyyətinə aid nümunələrə nəzər yetirək:

Üç gün və üç gecə o anasının [döşünü] əmmədi [2, s.51];

Ögürçik alp Bayındır bəyinin buyruğuna baxmadı [2, s.99];

Ayaza öz ağasının malından heç bir çəpiş də çatmadı [2, s.103].

Nümunələrdən göründüyü kimi, buradakı “*əmmədi*”, “*baxmadı*”, “*çatmadı*” feilləri keçmişdə qəti surətdə icra olunmuş hərəkətləri bildirir.

Ə.Bahadır xanın “Şəcərei-Tərakimə” əsərindəki kimi F.Rəşidəddinin “Oğuznamə”sində də şühudi keçmiş zamanın qətilik mənə xüsusiyyətinə aid nümunələr işlənmişdir. Aşağıdakı nümunələrə nəzər yetirək:

Üç gün və üç gecə bu uşaq anasının südünü əmmədi [11, s.10];

Bac-xərac və şixnə təyin etdilər [11, s.19].

Göründüyü kimi, buradakı “*əmmədi*”, “*təyin etdilər*” feillərinin köməyi ilə icra olunmuş hərəkətlərdə qətilik mənə çaları özünü göstərir.

2) *Şahidlik xüsusiyyəti*. Adından da göründüyü kimi, danışan, hal və ya hərəkətin icrasında ya bilavasitə iştirak etmiş, ya da bilavasitə gözü ilə görmüş, səsini qulağı ilə eşitmişdir. A.A.Axundov yazır: “Şühudi keçmiş hal və ya hərəkətin icrasında danışanın bilavasitə şahidliyini göstərir. Danışan elə hərəkətlər haqqında məlumat verir ki, həmin hərəkətləri o ya bilavasitə gözü ilə görmüş, səsini qulağı ilə eşitmiş, ya da ki həmin hərəkətlərin icra olunmasında bilavasitə iştirak etmişdir” [1, s.52].

“Oğuznamə” yazılı abidəsində də şahidlik mənə xüsusiyyətinə aid nümunələr işlənmişdir. Məsələn:

Aqçacığın var ikən “dobra yunaq” dedilər,

Aqçacığın yedilər, “poydi z boğom!” dedilər [10, s.25];

Gördün kim, bucuq mövt, bəla gəlür; sən bir mövt olup, qarşu var [10, s.146].

Nümunələrdən göründüyü kimi, bu cümlələrdə “*gördün*”, “*dedilər*”, “*yedilər*” feillərinin hamısı danışanın gözü ilə gördüyü, icrasında bilavasitə iştirak etdiyi hərəkətləri ifadə edir.

“Şühudi keçmişin məhz bu mənəsi ilə əlaqədar olaraq onu bəzən yaxın keçmiş adlandırırlar. Şühudi keçmişin məzmunundakı bu mənə xüsusiyyətində yaxın keçmiş zaman mənəsi doğrudan da çox güclüdür” [1, s.52].

Müqayisə üçün indi də “Kitabi-Dədə-Qorqud” yazılı abidəsində işlənən şahidlik mənə xüsusiyyətinə aid nümunələrə nəzər yetirək:

Qılucumdanmı gördi, süfrəmdənmı gördi? [8, s.24];

Böylə digəc Dirsə xan xatunına cavab vermədi; [8, s.31];

Altı yüz kafir dəxi mənim üzərimə gəldi [8, s.43].

Göründüyü kimi, buradakı “gördü”, “vermədi”, “gəldi” feillərinin vasitəsi ilə danışanın gözü ilə gördüyü, icrasında bilavasitə iştirak etdiyi hərəkətləri ifadə edir.

“Kitabi-Dədə Qorqud” yazılı abidəsindəki kimi, Ə.Bahadır xanın “Şəcəri-Tərakimə” əsərində də şühudi keçmiş zamanın şahidlik mənə xüsusiyyətinə aid nümunələr işlənmişdir. Aşağıdakı nümunələrə nəzər yetirək:

Bu səbəbdən də biz bir neçə dəfə onlara qarşı yuruşlar etdik. [2, s.46];

Gəmidən çıxan bütün adamlar xəstələndilər. [2, s.49]

Nümunələrdən də göründüyü kimi, buradakı “*etdik*”, “*xəstələndilər*” feillərinin köməyi ilə icra olunmuş hərəkətlərdə danışan ya bilavasitə, ya da bilvasitə iştirak etmişdir.

Şahidlik mənə çalarına aid nümunələr F.Rəşidəddinin “Oğuznamə”sində də işlənmişdir. Aşağıdakı nümunələrə nəzər yetirək:

Oğuzun qılıncından keçməyib sağ qalanların hamısı ona boyun əydilər [11, s.12];

Onlara endirilən zərbələr heç bir xətar toxundurmadı. [11, s.27].

Yuxarıdakı cümlələrdə “*boyun əydilər*”, “*xətar toxundurmadı*” feilləri danışanın gözü ilə gördüyü, icrasında bilavasitə iştirak etdiyi hərəkətlər şahidlik mənə xüsusiyyətinə aiddir.

3) *Birdəfəlik xüsusiyyəti*. Şühudi keçmiş zaman hal və ya hərəkətin birdəfəliyini, yalnız bir dəfə icra olunduğunu və ya olunmadığını göstərir. A.A.Axundov yazır: “Şühudi keçmiş hərəkətin icrasının birdəfəliyini, dəfələrlə deyil, yalnız bir dəfə icra olunduğunu, yaxud əksinə, icra olunmadığını göstərir. Məsələn:

Günəş doğdu, səhər güldü, sinəm boşaldı;

İlham aldım ana yurdu söz qüdrətindən.

Şair könlüm rübabını eşq ilə çaldı,

Biz əbədi qardaş olduq. İlk bahar və mən.”

(S.Vurğun “İlk bahar və mən”) [1, s.53].

A.A.Axundov, ola bilsin ki, bu nümunəyə fərqli nöqtəyi-nəzərdən yanaşmışdır. Fikrimizcə, bu nümunə təkrarlıq mənə çalarına aiddir. Çünki “*günəşin doğması*”, “*səhərin gülməsi*”, “*sinənin dolması, boşalması*”, “*şairin ana yurddan ilham alması*” feilləri hər gün təkrarlanan, baş verən hərəkətlərdir. Yalnız son misradakı – “*Biz əbədi qardaş olduq. İlk bahar və mən*” – burada birdəfəlik mənə çaları özünü göstərir.

S.Əlizadənin tərtib etdiyi “Oğuznamə”dəki aşağıdakı nümunələri birdəfəlik mənə çalarına aid etmək olar:

Tavşanın qaçışına baqдум da, ətindən igrəndim [10, s.124].

Buradakı “*baqдум*”, “*igrəndim*” feilləri hərəkətin bir dəfə icra olunduğunu ifadə edir. Məsələn: Dovşanın qaçışına bir dəfə baxmaqla ətindən iyranib.

S.Əlizadənin tərtib etdiyi “Oğuznamə”dəki kimi “Kitabi-Dədə Qorqud” yazılı abidəsində də şühudi keçmiş zamanın birdəfəlik mənə xüsusiyyətinə aid nümunələr işlənmişdir. Aşağıdakı nümunələrə nəzər yetirək:

Rəsul əleyhissəlam zamanına yaqın Bayat boyundan, Qorqut ata deyərlər, bir ər qopdı [8, s.19]; *Məgər Beyrək buna bir kömlək bağışlamışdı, geyməz idi, saqlardı* [8, s.62].

Nümunələrdən göründüyü kimi, bu cümlələrdə hərəkətin bir dəfə icra olunması cümlənin ümumi məzmununda özünü göstərir. Məsələn: *Məhəmməd peyğəmbərin zamanına yaqın Bayat boyundan Qorqut ata deyilən bir ər dünyaya gəldi. Bu bir dəfə baş vermiş hadisədir.* Yaxud 2-ci cümləyə nəzər yetirək: *Beyrək yalnız bir dəfə köynəyini Yalıncağa bağışlamışdı* və s.

Maraqlıdır ki, Ə.Bahadır xanın “Şəcəri-Tərakimə” əsərində birdəfəlik mənə xüsusiyyətinə rast gəlmədik. Ə.Bahadır xandan fərqli olaraq, F.Rəşidəddinin “Oğuznamə”sində isə bu mənə xüsusiyyətinə aid nümunələrlə qarşılaşırıq. Aşağıdakı nümunələrə nəzər yetirək:

Atası Oğuzu Əmisi Küz xanın qızına nişanladı [11, s.11];

Hindistan xalqı və ayanları çox sərt və kobud cavab verdilər [11, s.13].

Birinci cümlədə (*Atası Oğuzu Əmisi Küz xanın qızına nişanladı*) hadisə bir dəfə baş vermişdir.

4) *Ardıcılıq xüsusiyyəti*. Bu mənə çaları bir-birini ardıcıl olaraq izləyən hal və ya hərəkətləri ifadə edir, yəni müəyyən bir hərəkət icra olunur. Sonra onun nəticəsi olan digər hal və ya hərəkətlər də icra edilir. Aşağıdakı nümunələrə nəzər yetirək:

Çeynədiğünə güvənmə, yütüdüünə güvən; yutduğuna güvənmə, ... güvən [10, s.83];

Çün oldu adın Rəşid, bir söylə, bir eşit [10, s.87].

Nümunələrdən də görüldüyü kimi, burada şühudi keçmişlə ifadə olunmuş hərəkətlər ardıcıl surətdə bir-birini izləyir. Bu hərəkətlər bir-biri ilə qırılmaz surətdə bağlıdır və onlar ardıcılıq mənə xüsusiyyəti ətrafında birləşmişlər.

Müqayisə üçün indi də “Kitabi-Dədə Qorqud” yazılı abidəsinə işlənmiş ardıcılıq mənə xüsusiyyətlərinə aid nümunələrə nəzər yetirək:

Dəli Domrul babasından yüz bulmayıb sürdi, anasına gəldi. [8, s.99];

Bir tərəfinə dəxi kəndü girdi, qılıc dartıb yuridi. [8, s.115];

Qazanın ayağına düşdilər, suçların diləddilər, əlin öpdilər [8, s.169].

Göründüyü kimi, burada keçmiş zamanla ifadə olunmuş hərəkətlər ardıcıl surətdə bir-birini izləyir. Bu mənə xüsusiyyəti “Kitabi-Dədə Qorqud” yazılı abidəsi ilə yanaşı, Ə.Bahadır xanın “Şəcəri-Tərakimə” əsərində də geniş şəkildə işlənmişdir. Aşağıdakı nümunələrə nəzər yetirək:

Çuçi xan qələbə çaldı və qıpçaqlardan əlinə keçənlərin [hanusını] qırıb-çatdı, onlardan xilas olanlar iştirakların yanına gətdilər. [2, s.58];

Oğuz xan adları çəkilən vilayətlərə hakimlər-darğalar təyin edib, Səmərqəndə gətdi [2, s.59].

Nümunələrdən də görüldüyü kimi, buradakı “qələbə çaldı”, “qırıb-çatdı”, “gətdilər”, “təyin edib”, “gətdi” feillərinin köməyi ilə keçmiş zamanla ifadə olunmuş hərəkətlər ardıcıl surətdə bir-birini izləyir.

Ə.Bahadır xanın “Şəcəri-Tərakimə” əsərindəki kimi F.Rəşidəddinin “Oğuznamə”sində də şühudi keçmiş zamanın ardıcılıq mənə çalarına aid nümunələr işlənmişdir. Aşağıdakı nümunələrə nəzər yetirək:

Həmin qəbilələr Talas və Almalığa qayıtdılar və həmin yurtları qorumaq üçün orada məskunlaşdılar [11, s.16];

Onlara uyğun əlafa və ulafa ayırdı, elçiləri isə Firəng tərəfə göndərdi [11, s.27].

Buradakı “qayıtdılar, məskunlaşdılar”, “ayırdı, göndərdi” feillərinin köməyi ilə keçmiş zamanla ifadə olunmuş hərəkətlər ardıcıl surətdə bir-birini izləyir.

Bu mənada A.A.Axundov yazır: “Qeyd etmək lazımdır ki, bu xüsusiyyət yalnız şühudi keçmişə aid deyil. O, özünü feilin başqa zamanlarında da göstərir. Lakin daha çox nəzərə çarpan bir xüsusiyyət kimi o özünü daha çox şühudi keçmiş zamanda göstərir. Məhz buna görədir ki, müxtəlif türk dillərinə həsr edilmiş əsərlərdə bu xüsusiyyət, bir qayda olaraq, şühudi keçmişə şamil edilir” [7, s.55].

5) *Dinamiklik xüsusiyyəti*. Bu mənə çaları şühudi keçmiş zamanda olan hərəkətin dinamikliyini bildirir. Dinamiklik xüsusiyyəti haqqında B.Ə.Xəlilov yazır: “Şühudi keçmiş zaman iş, hal və hərəkətin icrasının dinamikliyini bildirir. Məsələn: tanıdım, bildim və s. Bunun səbəbi onunla bağlıdır ki, bütün feillər dinamik məzmunadadır” [6, s.222].

S.Əlizadənin tərtib etdiyi “Oğuznamə”dəki atalar sözü və ifadələrdə də dinamiklik xüsusiyyəti özünü göstərir. Aşağıdakı nümunələrə nəzər yetirək:

Oğlan evləncək “Bəg oldum” sanır [129, s.24];

Çün oldu adın Rəşid, bir söylə, bir eşit [129, 87];

Gögdən dörd kitab endi, beşinci kötək [129, s.157].

Buradakı “oldum”, “oldı”, “endi” feillərində dinamiklik (hərəkətlik) mənə çaları özünü göstərir. Bu mənə xüsusiyyəti “Oğuznamə” ilə yanaşı, “Kitabi-Dədə Qorqud” yazılı abidəsində də geniş şəkildə işlənmişdir. Aşağıdakı nümunələrə nəzər yetirək:

Oğlan anasının söziün **sımadı** [8, s.34];

Qazan halalını **tanımadı** [8, s.91].

Əcəl **aldı**, yer **gizlədi**; Fani dünya kimə **qaldı**? [128, s.94].

Nümunələrdən görüldüyü kimi, buradakı “sımadı”, “tanımadı”, “aldı”, “gizlədi”, “qaldı” feillərində dinamiklik (hərəkilik) mənə xüsusiyyəti özünü göstərir.

Müqayisə üçün indi də Ə.Bahadır xanın “Şəcəri-Tərakimə” əsərində işlənən dinamiklik mənə xüsusiyyətinə aid nümunələrə nəzər yetirək:

[İnsanlar] dağ kolluqları [arasında] və meşədə **yaşayırdılar**. [2, s.48].

Oğuz xanın qoşununun əlinə çoxlu qənimət **düşdü**; [onun] daşınması üçün yük heyvanları **çatmırdı** [2, s.55].

Ə.Bahadır xanın “Şəcəri-Tərakimə” əsərindəki kimi F.Rəşidəddinin “Oğuznamə”sində də şühudi keçmiş zamanın dinamiklik mənə çalarına aid nümunələr işlənmişdir. Aşağıdakı nümunələrə nəzər yetirək:

Yafət (Yafəs) türklərin təbirinə Olcay xan ləqəbini **aldı** [11, s.10];

Qız onun şərtini qəbul etmədikdə Oğuz ona **yaxın durmadı** [11, s.11].

Göründüyü kimi, buradakı “aldı”, “yaxın durmadı”, “vermədi”, “isti idi”, “mümkün deyildi” feillərinin köməyi ilə keçmiş zamanda baş vermiş hərəkətlərdə dinamiklik (hərəkilik) mənə xüsusiyyəti özünü göstərir.

A.A.Axundov yazır: “Bu, şühudi keçmişin mənasında çox mühüm bir xüsusiyyət kimi qeyd edilməlidir. Çünki hərəkətdən daha çox hal bildirən statik (qeyri-hərəkəti) feillər belə, şühudi keçmiş zamanda işlənərkən hərəkətin dinamikasını göstərir. Bunu “yatmaq”, “oturmaq” feillərində də görmək asandır [1, s.55].

6) *Atalar sözləri ilə ifadəsi*. Şühudi keçmiş zamanın mənə xüsusiyyətlərindən biri də ümumi zaman anlayışının ifadə edə bilməsidir. Ümumi zaman mənası özünü daha çox atalar sözləri və zərbi-məsəllərdə göstərir. Şühudi keçmiş zaman forması folklorda, xüsusilə də, atalar sözləri, zərbi-məsəllərdə icra olunmuş hərəkətləri ifadə edir.

Tədqiq etdiyimiz S.Əlizadənin tərtib etdiyi “Oğuznamə” təxminən iki min atalar sözləri və ifadələrdən ibarət olan yazılı abidədir. Aşağıdakı nümunələrə nəzər yetirək:

Ölüm olmasa, kişi bildügin **edərdi** [10, s.60];

Dünyada ölüm olmasa, adam adam ətin **yerdi** [10, s.101].

A.A.Axundov [1, s.51], Z.İ.Budaqova [9, s.323], B.Ə.Xəlilov [6, s.221], G.F.Əliyeva [4, s.169] şühudi keçmiş zamanın bu mənə xüsusiyyətinə toxunmayıblar. Ola bilsin ki, tədqiq etdikləri əsərlərdə şühudi keçmiş zaman ümumi zaman mənasında işlənmişdir.

Elmi yeniliyi: “Oğuznamə”lərdə şühudi keçmiş zamanın mənə xüsusiyyətləri tədqiqat obyektini kimi seçilmiş, bununla bağlı aparılan araşdırmalara elmin son yenilikləri baxımından qiymət verilmiş, mübahisəli məqamlara aydınlıq gətirilmişdir.

Tətbiqi əhəmiyyəti: Ali məktəblərdə Azərbaycan dilçiliyinin aktual problemlərini, xüsusən “Oğuznamə”lərin dil xüsusiyyətlərini öyrəndəndə nəzəri mənbə kimi istifadə etmək olar.

ƏDƏBİYYAT

1. Axundov A.A. Feilin zamanları. ADU nəşri. Bakı: 1961, 137 s.
2. Ə.Bahadır xan. Şəcəri-Tərakimə. Bakı: Poliqrafiya birliyi, 2002, 131 s.
3. Əfəndiyeva T.Ə. Feilin keçmiş zaman formaları. Bakı: Nurlan, 2005, 130 s.
4. Əliyeva G.F. Türk dillərində zaman kateqoriyası. Bakı: Nurlan, 2010, 262 s.
5. Hüseynzadə M.H. Müasir Azərbaycan dili. Morfologiya. II hissə. Ali məktəblər üçün dərslik. Bakı: Maarif, 1983, 320 s.
6. Xəlilov B.Ə. Müasir Azərbaycan dilinin morfologiyası. II hissə. Bakı: Nurlan, 2007, 354 s.
7. Kazımov Q.Ş. Müasir Azərbaycan dili. Morfologiya. Bakı: Elm və təhsil, 2010, 400 s.
8. Kitabı – Dədə Qorqud. (Tərtib edən: Samət Əlizadə.) Bakı: Öndər, 2004, 375 s.

9. Müasir Azərbaycan dili: 3 cilddə, II cild. Morfologiya. Bakı: Elm, 1980, 509 s.
10. Oğuznamə. (Tərtib edəni, müqəddimə, lüğət və şərhlərin müəllifi: Samət Əlizadə.) Bakı: Şərql-Qərb, 2006, 213 s.
11. Rəşidəddin F. Oğuznamə. Bakı: ADN-Poliqrafiya birliyi, 1982, 71 s.
12. Seyidov Y.M. Azərbaycan dilinin qrammatikası. Bakı: BDU, 2000, 396 s.

РЕЗЮМЕ
СМЫСЛОВЫЕ ОСОБЕННОСТИ ГЛАГОЛОВ НЕСОВЕРШЕННОГО ВИДА
ПРОШЕДШЕГО ВРЕМЕНИ В “ОГУЗНАМЕ”
Имамалиева Г.С.

Ключевые слова: *“Огузнаме”, письменный памятник, категория времени, прошедшее время, прошедшее несовершенное время, смысловые особенности глаголов несовершенного вида прошедшего времени.*

Прошедшее несовершенное время выражает действие, которое произошло в прошедшем времени со свидетельством.

Прошедшее несовершенное время обладает богатым смысловым разнообразием. В статье даны основные смысловые особенности прошедшего совершенного времени в сравнении со смысловыми особенностями, используемыми в памятнике письменности “Огузнаме”. В языке “Огузнаме” широко используются такие смысловые особенности прошедшего несовершенного времени, как динамичность, последовательность и свидетельство.

SUMMARY
MEANING FEATURES OF THE SIMPLE PAST TENSE FORM IN “OGHUZNAME”’S
İmamaliyeva G.S.

Key words: *“Oghuzname”, written monument, category of time, past tense, semantic features of simple past tense*

The past imperfect time expresses the action that has taken place in the past time with dating.

The past imperfect time has a rich semantic diversity. The article presents the main semantic features of the past perfect time in comparison with the semantic features used in the monument of writing “Oghuzname”. In the language of "Oghuzname" such semantic features of the past imperfect time as dynamism, consistency and evidence are widely used.

Daxilolma tarixi:	İlkin variant	24.12.2018
	Son variant	27.03.2019